

GUIA D'APRENENTAGE SERVICI AMB MIRADA DE CURES

Una aproximació des de
les nostres pràctiques

InteRed

per una educació transformadora

GUIA D'APRENTAGE-SERVICI AMB MIRADA DE CURES

Edita: InteRed Comunitat Valenciana

Traducció Castellà-Valencià: Bàrbara Mulet Montserrat

Disseny, maquetació i impressió: Moebius Creativa (www.moebiuscreativa.es)

Il·lustracions: Tomás Richieri

Data de publicació: desembre de 2017

AGRAÏMENTS:

Agraïm als centres educatius, als quals InteRed acompanya en processos d'Educació Transformadora, que ens brinden la seua experiència i el seu treball, sense els quals esta publicació no seria possible i, especialment, al seu alumnat i professorat: Col·legi 'El Armelar' (Paterna), Col·legi 'José Arnau-da' (Alcoi), Col·legi 'Nuestra Señora de los Angeles' (Alacant) i Col·legi 'Santa Teresa' (Alacant).

Així mateix, el nostre agraïment a Sergi Ferrandis, docent del Col·legi 'El Armelar', les reflexions del qual sobre l'Aprenentatge-Servici han sigut una referència per a entendre millor esta metodologia i integrar-hi la mirada de Cures.

El nostre agraïment també a les companyes i companys d'InteRed per les seues reflexions i treball per a l'elaboració d'esta publicació, en especial a: Guillermo Aguado, Begoña Arias, Julia Castillo i Eduardo Garcia.

ALGUNS DRETS RESERVATS

(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/>)

Es permet lliurement copiar, distribuir i comunicar públicament esta obra sempre que se'n reconega l'autoria i no s'use per a finalitats comercials. No es pot alterar, transformar o generar una obra derivada a partir d'esta obra.

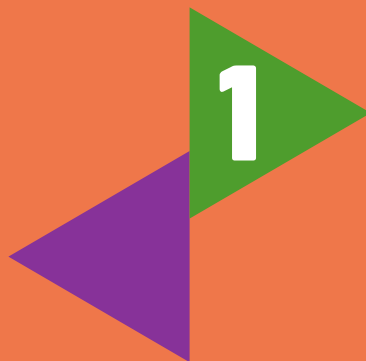

El suport financer de la Generalitat Valenciana. El seu contingut és responsabilitat exclusiva de la Fundació InteRed i no reflectix necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.

Contingut de la Guia

Qui som?	4
La metodologia d'Aprenentatge-Servici	6
Què entenem per Educació Transformadora?	9
La mirada de Cures	12
Què aporta la mirada de Cures a la metodologia d'Aprenentatge-Servici?	15
Experiències d'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures	29
Per a ampliar informació	37

Qui som?

La **Fundació InteRed** és una Organització No Governamental de Desenvolupament (ONGD) que fa **25 anys que aposta per una educació transformadora** que genere la participació activa i compromesa de totes les persones a favor de la justícia, l'equitat de gènere i la sostenibilitat social i ambiental.

En esta línia pretenem **transformar la realitat** socioeconòmica actual generadora d'injustícia i lluitar contra la pobresa, les desigualtats i l'exclusió a través de la generació d'una ciutadania global crítica, responsable i compromesa, en el terreny personal i col·lectiu, així com dotar-la de competències per a portar a terme accions transformadores de la seua realitat personal, local i mundial, en línia d'un desenvolupament humà i sostenible.

Este treball el portem a terme amb col·lectius, entitats educatives i organitzacions tant en l'estat espanyol com en països diversos i cultures, especialment amb qui tenen els seus drets més vulnerats.

Per a desenvolupar esta missió, considerem com a elements "identitaris" d'InteRed i que estan en la base de totes les nostres actuacions i propostes educatives la **incorporació** de diversos **enfocaments**, com el de Gènere i l'Ètica de les Cures, de Drets Humans, l'Intercultural, el Mediambiental, etc.

Assentant-nos en estos enfocaments, per a generar processos educatius transformadors, un dels elements clau són les **metodologies** que s'utilitzen en els processos

d'ensenyament-aprenentatge. Algunes de les metodologies que integren estos elements i que InteRed desenvolupa, juntament amb altres organitzacions i col·lectius serien: l'aprenentatge cooperatiu, participatiu, per projectes; les metodologies artístiques i lúdico-teatrals; els processos d'autoconeixement i desenvolupament personal; la investigació-acció participativa; la pràctica reflexiva, l'aprenentatge-servici, etc.

Concretament, esta guia se centra en la **metodologia d'Aprenentatge-Servici** (més avant es podrà utilitzar l'abreviatura ApS) **amb una mirada de Cures**. Esta mirada que InteRed aporta al ApS és fruit tant dels processos de reflexió, acció i acompanyament desenvolupats en espais educatius a través del treball en propostes d'Educació per al Desenvolupament i la Ciutadania Global, com de la fonamentació en els enfocaments socioeducatius, de Gènere, de Drets Humans, de Sostenibilitat Mediambiental, etc. Inherents a InteRed i en la **campanya "Actua amb Cures"** desenvolupada durant els últims anys en les actuacions de l'organització.

D'esta manera, recollim en la guia les principals característiques que al nostre judici tindrien els processos d'Educació Transformadora desenvolupats a través de la metodologia d'ApS amb Cures. Sabent que este és l'horitzó ideal al qual aspirem, però sent igualment conscients que de vegades es desenvoluparan experiències que no compten amb totes les característiques o amb la profunditat desitjada, però remarquant que la importància residix a **generar processos** que, almenys, en algun aspecte transformen personalment i col·lectivament.

Per això, encoratgem al professorat, educadors i educadores i a qualsevol persona o entitat relacionada amb l'àmbit de l'educació a aventurar-se en la incorporació d'esta metodologia transformadora en la seua pràctica educativa.

Creiem que **la metodologia d'ApS amb una mirada de Cures és una ferramenta participativa i mobilitzadora privilegiada per a promoure una ciutadania compromesa a nivell local i global a favor de la justícia, l'equitat de gènere i la sostenibilitat social i ambiental.**

El nostre plantejament suposa, per una part, oferir una guia útil pel professorat sobre el desenvolupament de la metodologia d'Aprenentatge-Servici amb la novetat de la mirada de Cures, que multiplique així, el seu efecte transformador i, per una altra, formar a futurs/es educadors/es i professorat sobre esta ferramenta.

La metodologia d'Aprenentatge-Servici

InteRed fa gairebé deu anys que treballa amb esta metodologia en intervencions educatives. A partir d'esta experiència acumulada podem afirmar que és una bona opció per treballar de manera interrelacionada la teoria i la pràctica, en la qual, si a més introduïm en el seu disseny aspectes que per InteRed definixen una Educació Transformadora i per a la Ciutadania Global, generarem un procés socioeducatiu continuat que promoga una ciutadania responsable i compromesa, en el terreny personal i col·lectiu.

Són moltes les definicions que podem trobar sobre l'Aprenentatge-Servei:

L'aprenentatge-servici és un mètode d'ensenyament-aprenentatge innovador i de caràcter experiencial que integra el servei a la comunitat i la reflexió crítica amb l'aprenentatge acadèmic, el creixement personal i la responsabilitat cívica. Es tracta d'una ferramenta poderosa d'aprenentatge i de transformació social, que respon a l'objectiu últim de l'educació: formar ciutadans competents capaços de transformar la societat. L'aprenentatge-servici és la resposta necessària a un sistema educatiu que es manté alié a les necessitats socials."

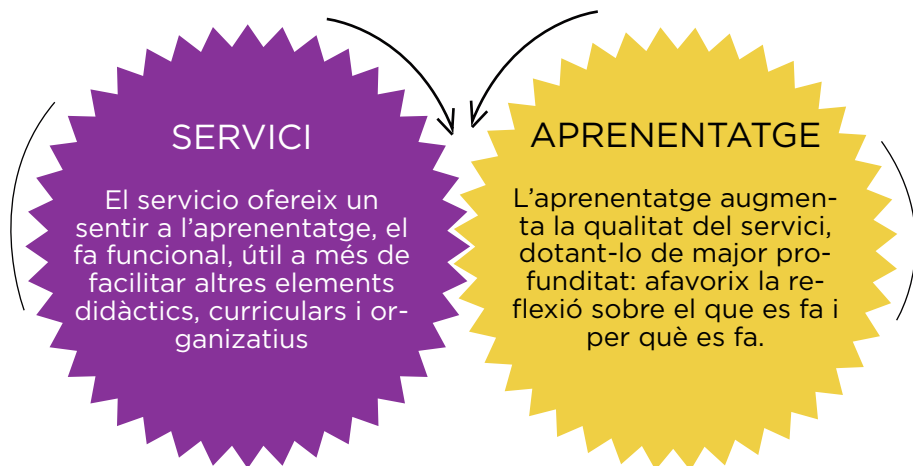
(Aramburuzabala, et al. 2014, pàg. 85)

La novetat i la riquesa de l'aprenentatge-servici residixen en la integració dels dos elements –servici a la comunitat i aprenentatge significatiu– en un sol projecte coherent i ben articulad, que potencia la capacitat formativa de tots dos. D'una banda, el desenvolupament d'una acció de servici transforma i dona sentit als aprenentatges i, per l'altra, el desenvolupament d'un aprenentatge actiu i significatiu millora l'acció de solidaritat. Estos elements, a més, permeten la formació de competències reflexives i crítiques, fomenten el desenvolupament d'un compromís solidari i faciliten l'exercici responsable de la ciutadania". (Puig et al., 2011, pàg. 52). Així, "l'aprenentatge millora el servici, allò que s'aprèn es pot transferir en forma d'acció i permet prestar un servici de qualitat a la comunitat. El servici millora l'aprenentatge, el motiva i el dota de sentit, li aporta experiència vital i permet extreure'n nous aprenentatges"

(Zerbikas Fundazioa 2008, pàg. 5)

És a dir, aquesta metodologia és la combinació dels dos elements: Aprenentatge-Servici i com la seua relació enriquit tots dos:

Font: Elaboració propia, basada en R. Batlle

Compartim les definicions anteriors ja que integren conceptes claus com arala necessitat d'articulació del projecte, la qual cosa comporta que l'Aprenentatge-Servici no és una iniciativa a l'atzar, sinó que requerix d'una planificació, acurada organització i reflexió prèvia, durant i posterior a l'activitat. En estes definicions posem de relleu la importància de la participació, el compromís comunitari, la responsabilitat cívica i el desenvolupament personal i col·lectiu.

Per sintetitzar, aportem una definició abreujada de l'Aprenentatge-Servici que ens pot ajudar a engregar les activitats i el desenvolupament del projecte transformador:

L'Aprenentatge-Servici és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articular, en el qual els participants es formen a treballar sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo”.

(Puig, et al., 2006: 22)

Pel que fa al seu sentit globalitzador, l'Aprenentatge-Servici es converteix en una excel·lent metodologia per assolir competències integrant capacitats, habilitats, coneixements i valors que es mobilitzen per resoldre situacions reals (Rubio, 2009; Pals, 2011). L'Aprenentatge-Servici permet proposar situacions en les quals ha d'haver-hi comprensió, transferència de coneixements, resolució de problemes i reflexió crítica en un context local i global, real i complex. En altres paraules, és un projecte educatiu amb utilitat social.

Roser Batlle (any, cita) afirma que l'Aprenentatge-Servici promou els 4 pilars de l'educació del segle XXI: **aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a conviure:**

- ▼ Aprenentatges cognitius relatius a coneixements de reptes o problemes socials; de les associacions i persones compromeses a impulsar solucions; així com la visió més ajustada i realista del món en què vivim.
- ▼ Aprenentatges procedimentals i d'habilitats en la realització i gestió de projectes; en les destreses i competències específiques del servei que es desenvolupa; i en el desplegament de les aficions i capacitats personals posades al servei dels altres.
- ▼ Aprenentatge d'actituds i valors d'autonomia personal i interiorització dels valors.
- ▼ Aprenentatge de la convivència en el desenvolupament del treball en equip; de les actituds i hàbits “prosociales” i les habilitats comunicatives.

En definitiva, la metodologia Aprenentatge-Servici està adreçada a potenciar les capacitats de l'alumnat per a la transformació personal i pot promoure el compromís amb la vida, amb la societat, la corresponsabilitat en la transformació social i la ciutadania activa. Permet articular de manera significativa les competències bàsiques i els continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals del currículum i enforteix un aprenentatge basat en l'experiència amb una incidència directa en el servei a la comunitat.

Els elements i les fases per desenvolupar un projecte d'aprenentatge servei els analitzarem a l'apartat 5 i els integrarem amb la mirada de Cures.

Què entenem per una Educació Transformadora?

Per entendre la proposta metodològica d'esta guia és fonamental analitzar què entenem per una educació transformadora. Ho exposem de forma resumida.

Considerem l'Educació Transformadora i per a la Ciutadania Global (ETCG) com un procés socioeducatiu continuat que promou una ciutadania global crítica, responsable i compromesa, en el terreny personal i col·lectiu, amb la transformació de la realitat local i global per construir un món més just, més equitatiu i més respectuós amb la diversitat i amb el medi ambient, en el qual totes les persones puguem desenvolupar-nos lliurement i satisfactòriament.

(Movimiento por la Educación Transformadora y la Ciudadanía Global, 2016)

Esta educació fomenta el respecte i la valoració de la diversitat com a font d'enriquiment humà, la consciència ambiental i el consum responsable, el respecte dels drets

humans individuals i socials, l'equitat de gènere, la valoració del diàleg com a ferramenta per a la resolució pacífica dels conflictes i la participació democràtica, la corresponsabilitat i el compromís en la construcció d'una societat justa, equitativa i solidària.

Així, entenem que esta educació transformadora integra amb una mirada interseccional els següents **enfocaments**:

- ▼ **L'enfocament de Drets Humans**, que supera l'enfocament de necessitats; no es tracta de satisfer les necessitats de les persones sinó de garantir el compliment dels seus drets. Defensem l'educació com un dret fonamental i qüestionem el model de desenvolupament que genera beneficis per a alguns grups humans mentre milions de persones viuen amb els seus drets vulnerats. Cada persona és subjecte de drets, agent del seu propi desenvolupament i no mera receptora passiva de servicis. Suposa també sensibilitzar i sensibilitzar-nos sobre la interdependència global de la ciutadania, així com defensar les justes reivindicacions en este camp i exigir les responsabilitats i obligacions que corresponen als diversos actors socials.
- ▼ Des de l'**enfocament de Gènere** es tenen en compte les diferències i desigualtats entre homes i dones existents en tots els àmbits de la realitat i s'actua a favor de l'equitat i en contra de les diverses formes de violència. És a dir, es visibilitza la manera en què el gènere pot afectar la vida i les oportunitats de les persones per resoldre els seus problemes i dificultats. Este enfocament ens ajuda a ser conscients d'això i també a facilitar, a través de l'apoderament, mecanismes per augmentar les capacitats, l'autoestima de gènere, l'autonomia i el poder de decisió sobre les seues vides en els àmbits públics i privats, i en tots els espais de participació social, política, econòmica i cultural.
- ▼ **L'enfocament Socioeducatiu** entén l'educació com a mitjà de transformació social i posa èmfasi en la capacitat que les persones, els grups i les institucions tenen de transformar la societat, l'educació i les cultures. Esta educació ens fa conscients de la interdependència dels nostres actes i per tant que som corresponsables en la transformació de la realitat en l'àmbit local i global.
- ▼ **L'enfocament Emocional** fa referència a la transcendència de la dimensió socioafectiva de l'educació. El grup constituïx un instrument privilegiat per a això; és un espai afectiu que fa de l'educació una experiència viva i relacional, on el contacte mutu educa i transforma.
- ▼ L'educació amb **enfocament Intercultural** comporta a partir de la dignitat de totes les persones i reconèixer les diverses pluralitats des del respecte, l'acceptació, el reconeixement propi i la valoració de les altres persones i cultures i comporta denunciar la desigualtat i generar processos amb més equitat.

L'educació intercultural para esment en el respecte a les diferències, el coneixement i valoració de les cultures de l'entorn escolar, la inclusió, la resolució dels conflictes de forma positiva, el rebuig de les discriminacions, els prejudicis i xenofòbies, la conside-

ració de les diferències culturals com alguna cosa positiva i enriquidora i en la presa de consciència d'un món global i interdependent.

- ▼ Els processos socioeducatius amb **enfocament de Sostenibilitat** ambiental ens fan prendre consciència de la nostra “ecodependència” i de l'exigència de cuidar l'espai natural a què pertanyem i del qual en som responsables. Partixen de visualització i denuncia de les pràctiques de consum basades en el capitalisme, en l'androcentrisme i l'afany de creixement econòmic incontrolat que perpetua un estil de vida que explota els recursos fins al límit d'esgotar-los amb una degradació del planeta. El seu paper educatiu és fonamental i preveu el desenvolupament sostenible com un procés, transformador i integral de les persones i els col·lectius, la finalitat dels quals és construir conjuntament coneixements, valors i actituds que afavorisquen el canvi social i les llibertats amb la cura dels recursos naturals presents per assegurar els de generacions futures.

Considerem, a més, l'educació transformadora des de l'**ètica de la Cura**, que busca la reflexió ciutadana entorn de noves formes de relacions de gènere, que redistribuïsquen el poder de manera equitativa i, sobretot, que col·loquen la vida i tot allò reproductiu en el primer lloc de la societat amb una aposta per les bones pràctiques de conciliació familiar i laboral, la superació de les dobles i triples jornades que suporten les dones en incorporar-se al món laboral, la “visibilització” del pes de la cadena de cures que passa de dona a dona, etc. Des de la mirada de Cures es pretén revaloritzar les aportacions que naixen precisament de la cura de la vida, enfront del productiu, competitiu i exclouent dels models predominants.

Així mateix, concebem esta educació amb una **mirada de processos** que ajuden a assolir la comprensió dels coneixements teòrics i pràctics, a realitzar l'anàlisi crítica i a experimentar estratègies educatives de construcció de coneixement de manera conjunta, participativa i des de diverses perspectives.

En estos processos ha d'haver-hi una coherència **entre les finalitats i les metodologies** utilitzades en les quals hauran d'estar presents aspectes com ara l'anàlisi crítica de la realitat, la participació en el procés i en la presa de decisions, el reconeixement del valor de l'experiència, etc.

4

La mirada de Cures

Plantegem esta educació transformadora des d'una mirada de Cures o de la sostenibilitat de la vida. Esta mirada sorgix en la **campanya “Actua amb Cures”**¹ que InteRed va llançar l'any 2012, i que treballa fins a dia de hui, per tal de conscienciar sobre la importància que siguem les persones els qui estiguem al centre del sistema actual i no els diners i el mercat.

La mirada de Cures posa en evidència que el nostre actual model de desenvolupament, centrat als mercats, és un model injust, insostenible i generador de múltiples desigualtats, i en el qual els treballs de cures, imprescindibles per al sosteniment de la vida, són gairebé invisibles, poc reconeguts, malament pagats, moltes vegades relegats al fet que els realitzen terceres persones, gairebé sempre altres dones i que tenen un desigual repartiment i impacte entre homes i dones.

Per això, des de la mirada de Cures es reivindica la seua posició clau en qualsevol procés de desenvolupament, revaloritza les aportacions que naixen precisament de la cura de la vida, enfront del productiu, competitiu i excloent dels models predominants. Així, plantegem un nou model de desenvolupament la meta del qual és aconseguir que la vida siga el centre motivador de tota activitat social, que situe a les per-

1. Veure referències de la documentació de la campanya de Cures en l'apartat 7.

Entenem les cures com totes aquelles activitats orientades a la reproducció social i a la regeneració de la vida (com gestar, criar, alimentar, cuinar, sanar, escoltar, estalviar energia, reciclar materials, assistir a persones volgues, compartir, etc.) amb l'objecte de viure en este món tan bé com siga possible i que són imprescindibles per al sosteniment de la vida i les societats.

Des d'esta mirada, **pretenem qüestionar i donar-li la volta al model de desenvolupament actual** amb l'equitat, l'apoderament de les dones, els Drets Humans i la sostenibilitat ambiental. Per aconseguir-ho, és essencial, d'una banda, visibilitzar i valorar les cures com a imprescindibles per al sosteniment de la vida i les societats treballant esta visió en processos educatius, en espais d'educació no formal, d'oci i temps lliure, en universitats i en àmbits de la societat civil organitzada i, per una altra, afavorir la mobilització de la ciutadania en favor de nous models de vida sostenibles, que posen al centre les cures de les persones i la naturalesa.

En definitiva, **des de la mirada de Cures proposem:**

- ▶ Promoure nous **models de desenvolupament més equitatius i justs**, que situen en la sostenibilitat, l'ètica de la cura, l'equitat i la justícia al centre de les nostres actuacions, i des d'ací transformar la realitat global i local.
- ▶ Promoure la reflexió ciutadana i incidir en les alternatives per **posar al centre les cures** en una cerca de les alternatives per construir entre totes i tots una agenda personal, política i social en la qual es plasme un projecte de societat que cuide la vida per sobre de tot;
- ▶ Reconèixer el poder col·lectiu de la ciutadania organitzada i afavorir la **mobilització de la ciutadania a favor de nous models de vida sostenibles**, que posen al centre les cures de les persones i la natura;
- ▶ Socialitzar la **responsabilitat de sostindre la vida** per fer corresponsables de les activitats de cures a la comunitat, a les empreses, a les institucions socials i a l'Estat;
- ▶ Treballar amb dones i homes (xiquetes, xiquets i joves) al voltant de noves formes de relacions de gènere i d'igualtat dins de les llars

que posen èmfasi en la **corresponsabilitat dels treballs de cures i en la redistribució** del poder de manera equitativa;

- ▼ Viure amb més equilibri amb el planeta a través d'una vida senzilla i austera, en la qual destinem el nostre ús d'energies, de materials i de temps a la sostenibilitat de la vida, d'una **nova cultura de consum** basada en la xicoteta producció local, a més de la reutilització i l'intercanvi no lucratiu;
- ▼ Recolzar noves formes de fer, d'organitzar-se i de lluitar; formes acurades de participació en la vida política de la nostra societat amb les quals puguem **ser part de les decisions que ens afecten**;
- ▼ Reconèixer la realitat de les “cadenes globals de cures”² i el **deute contret amb altres societats**, sobretot amb les seues dones, per l'apropiació dels seus temps i energies per a la cura.

2. Cadenes globals de cures: transferir treballs de cures d'unes llars a uns altres segons la seua posició desigual pel que fa a determinats eixos de poder com a gènere, identitat cultural, classe social, lloc de procedència, etc. Un exemple són les dones migrants que han d'eixir del seu país per buscar un futur millor, generalment, realitzar treballs de cures per a altres famílies i que al seu torn deixen la cura de la seua pròpia família a càrrec d'altres dones.

Durant estos anys en els quals hem acompanyat múltiples experiències d'Aprenentatge-Servici hem vist el potencial que té esta metodologia per treballar i aprofundir en els aspectes relacionats amb l'educació transformadora, des de la perspectiva i enfocaments que anteriorment hem desenvolupat. Molts dels **processos**

Què aporta la mirada de Cures a la metodologia Aprenentatge-Servici?

d'acompanyament en la posada en marxa **d'iniciatives a través d'esta metodologia** han tingut com a **eix central la nostra campanya "Actua amb Cures"**, tant en els **continguts** que treballem com en **les dinàmiques que sorgixen** una vegada les persones ens apropiem de la seua mirada a la realitat.

Les nostres experiències d'Aprenentatge-Servici han estat influenciades per l'aposta de les Cures que fa InteRed i és per este motiu que **volem compartir allò que per a nosaltres ha estat una aportació pròpia de la campanya de cures a la metodologia Aprenentatge-Servici. Per això l'hem anomenada "ApS amb mirada de Cures"**.

Des d'esta lectura, el treball en Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures consistix a **impulsar experiències que connecten i articulen els coneixements i les competències curriculars amb un servici a la comunitat, que posen al centre de la intervenció a les persones que la fan possible**, alumnat, professorat i eventualment a totes les persones a les quals afecta l'experiència i **a les interrelacions que hi existixen**. Alineats amb la nostra mirada d'educació transformadora, el ApS connecta l'acció social aterrada en **els contextos concrets, amb l'aposta per una societat global solidària**, justa i equitativa. Per aconseguir això, les experiències de ApS se situen

dins de l'ètica de cures entesa com "l'obligació moral de no abandonar, de no girar el cap davant les necessitats dels altres", en paraules d'Irene Comins. La qual cosa significa **posar al centre** de tota l'experiència a **les persones, els seus sentiments, les seues emocions i el deure de totes les persones de cuidar-se i cuidar als altres**, a fixar-nos-hi en cada fase i en cada moment de la gestió i el desenvolupament de l'experiència ApS. Per descomptat, sense oblidar els nostres enfocaments transversals, ja esmentats, de gènere, basat en drets socioeducatius, de desenvolupament sostenible, intercultural, etc.

És a dir, per aconseguir la transformació local i global i una ciutadania compromesa amb este canvi és necessari que totes les activitats i tot el procés del projecte d'Aprenentatge-Servici estiguen travessats per esta mirada de Cures.

Un Aprenentatge-Servici amb **mirada de Cures** ens permet **educar per a la vida i posar el dret a la vida i a la cura al centre de les nostres intervencions. Ens insta a fixar la mirada no solament en el resultat, sinó també en el procés.** I no només en les seues diverses fases, sinó en com afecta a cadascuna de les persones participants del procés, cadascun dels passos que hi fem. **Ens obliga, com a facilitadores i facilitadors del procés d'ApS, a anar més enllà de l'experiència, més enllà del procés i aterrar-nos en les persones que la construeixen, en les persones que viuen, gaudixen, senten i participen de l'experiència, fer-nos conscients de la nostra interdependència i de la nostra ecodependència i, alhora, de la nostra singularitat.**

*La metodologia de l'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures, reivindica la importància de **POSAR AL CENTRE LES PERSONES** en qualsevol procés de desenvolupament personal, social i educatiu, revaloritzar les aportacions que naixen de la cura de la vida, enfront d'allò productiu, competitiu i exclouent dels models predominants.*

La nostra experiència ens diu que quan el treball d'Aprenentatge-Servici s'impregna de l'ètica de Cures el resultat no es focalitza només en les dimensions d'aprenentatge i de servici com és connatural a la metodologia, sinó també en les relacions i els vincles interpersonals i en l'atenció a necessitats concretes.

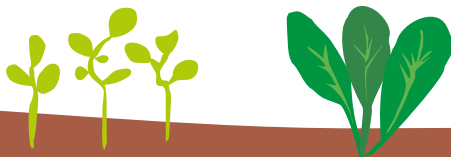
Elements per desenvolupar una experiència d'Aprenentatge-

1 *Fomentar la reflexió sobre la societat on vivim, el més bàsic, la generació i el **SOSTENIMENT DE LA VIDA**, les persones i la natura han quedat convertits únicament en un mitjà al servei del mercat.*

2 *Generar un canvi que promoga un nou model de desenvolupament basat en l'**ÈTICA DE LA CURA** i la relació que esta té amb la construcció de la pau, la sostenibilitat ambiental, la inclusió social i el ple gaudi dels drets humans de totes les persones.*

3 *Fomentar la **PARTICIPACIÓ** en propostes de canvi per aconseguir un món més just en el qual tant els recursos i els béns com el poder estiguen distribuïts de forma equitativa. Enfortir la participació ciutadana per actuar local i globalment a través de la promoció d'activitats i projectes que siguen transformadors i que impulsen processos educatius per al canvi personal i col·lectiu a favor de la justícia, l'equitat de gènere, la corresponsabilitat i la cura de les persones i la natura.*

4 *Fer a cada persona responsable i **ACTIVA** (compromesa), a fi de construir una nova societat les demandes de la qual, necessitats, preocupacions i anàlisis es tinguen en compte a l'hora de la presa de decisions polítiques, econòmiques i socials.*

Servici amb mirada de Cures.

Per desenvolupar una experiència d'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures s'han de tindre en compte diversos aspectes que intentem plasmar a continuació amb l'aprofitament de la divisió clàssica per fases d'un projecte d'Aprenentatge-Servici. Cal assenyalar que per al desenvolupament de cadascuna de les etapes és necessari disposar d'espais i temps per a la reflexió de les persones implicades.

Etapa 1. Elaboració de l'esborrany

En esta fase, hem de definir per on començar, és molt important conèixer bé el grup i a cadascun dels seus membres. Saber què senten, quins són les seues motivacions, els seus desitjos, els seus interessos, l'experiència prèvia que tenen a l'hora de realitzar projectes de forma col·lectiva, etc. Tot això ens ajudarà a atendre les necessitats de cada persona de manera singular i també del grup. Es poden analitzar els punts forts de cadascuna de les persones que són part del grup amb el qual es realitza el servici per a identificar les possibilitats de creixement personal i grupal en les diverses propostes que es puguen fer.

També podem buscar les complicitats amb les companyes i els companys i amb la direcció del centre.

Per definir per on començar, pot ser útil plantejar-nos tres preguntes:

- ▼ Què podem fer?: partint d'una necessitat social evident, un contingut d'aprenentatge i una bona pràctica educativa.
- ▼ Amb quins acompanyants i suport institucional comptem?: direcció del centre, famílies, voluntariat, etc.
- ▼ En quin lloc situem l'experiència?: àrea, tutoria, crèdit, dins o fora de l'horari escolar, en colònies, campaments, ludoteques...

Per a la identificació de què podem fer, **s'ha d'analitzar el context i identificar situacions de millora** tot pensant en les persones amb les quals s'intervé o en el grup en el seu conjunt. Per a això, cal fer una **anàlisi crítica de la realitat vincular allò local i allò global**.

“Estem en un moment social força complicat en tema d'equitat de gènere per tots els problemes que està havent-hi, cada vegada més, de violència. Vam veure que tenia un potencial enorme (el treball amb la metodologia ApS) per la conscienciació que suposa”.

(Professora Batxillerat)

par l'alumnat a fi que se n'apropie i que esta anàlisi es realitze **des d'un enfocament de drets** tot tenint en compte també els enfocaments d'interculturalitat, medi ambient, de gènere, de la ciutadania i justícia globals, etc., en cas contrari és fàcil que caiguem en un cert "paternalisme" i/o "assistencialisme" a l'hora de plantejar la dimensió del servici social en la proposta. Hem de deixar clar qui són subjecte de drets i no objectes d'ajuda i **analitzar la realitat en termes de vulneracions de drets de les persones i com estes vulneracions atempten contra la dignitat de les persones.**

Perquè esta anàlisi de la realitat siga coherent amb una educació transformadora i no es quede en una intervenció simplista, proposem algunes preguntes que ens poden ajudar a reflexionar i aprofundir la mirada:

- ▼ Quins drets s'estan veient involucrats i vulnerats en esta realitat?
- ▼ Quin paper juguen les dones en aquest context?
- ▼ Com estes vulneracions atempten contra la dignitat de les persones?
- ▼ Com podem contribuir a la "visibilització" i denúncia dels drets vulnerats?
- ▼ Com esta lectura de la realitat està vinculada a allò local i allò global?
- ▼ Quins enfocaments emprem per a esta mirada de la realitat?
- ▼ Com es pot transformar esta realitat injusta?
- ▼ Quines són les fortaleces i febleses del nostre grup?
- ▼ Quines són les fortaleces i febleses del grup amb el qual s'intervé?

Al final d'esta primera etapa de "elaboració de l'esborrany" hauríem de tindre un esquema que responga a estes tres qüestions principals:

- ▼ 1.A quina necessitat o problema social donaria resposta l'alumnat?
- ▼ 2.Quin seria el servici concret que l'alumnat desenvoluparia?
- ▼ 3.Quins aprenentatges es podrien aconseguir en dur a terme este servici?

Etapa 2.

Establiment de relacions amb entitats socials.

El treball en xarxa és una altra de les claus d'esta metodologia que encaixa molt bé amb la nostra proposta d'educació transformadora posat que ens situa, o hauria de fer-ho, **en un plànol d'igualtat, d'horitzontalitat**, molt positiu mentre és el reconeixement de les nostres limitacions com a persones i com a col·lectius i la **nostra voluntat de sumar esforços per aconseguir el bé comú**. Identificar a les entitats amb les quals col·laborar, que tinguen la mateixa mirada de transformació social i de ciutadania global és clau per consolidar els aprenentatges que volem fomentar. Igual que és important que les entitats coneguen la metodologia ja que estes hauran de dotar a l'experiència, no només de la dimensió social i d'acció, sinó també d'uns aprenentatges per a la vida essencials per incorporar sobretot aquelles competències prosocials que tot ApS porta incorporat. Enfortir els vincles entre el centre educatiu i l'entitat social a fi que siga una relació que s'estenga en el temps pot ser una bona pràctica.

En definitiva, genera una educació transformadora perquè canvia una cultura de tre-

“La trobada intergeneracional entre alumnat i residents [...] volíem que l'art fóra l'excusa per a la trobada [...] Esta metodologia era trencar horaris, trencar dins del col·legi i trencar l'habitual vida que portaran en Ballesol”.

(Professora ESO)

ball aïllat per una cultura de treball en xarxa, i l'aprenentatge-servici és una eina de desenvolupament comunitari i de cohesió de la comunitat.

Un projecte d'aprenentatge-servici és educatiu i social alhora, que requereix la col·laboració de tots els agents implicats i necessita consolidar un seguit de fases i tasques en vista al foment de la coordinació i de la cooperació. En tot això, és molt important mantindre unes relacions adients entre tots els actors implicats.

És important tindre en compte que els projectes d'aprenentatge-servici que vulguen potenciar la transformació en el terreny local, que incidisquen directament en la comunitat, necessiten un mínim treball en xarxa amb les entitats socials i institucions públiques de l'entorn. Els motius per dur a terme aquest treball en xarxa, serien, entre d'altres:

- ▼ Es facilita el coneixement directe dels servicis i recursos del territori, cosa que permet al centre educatiu traure'n un millor profit acadèmic.
- ▼ Es compartixen responsabilitats educatives, és una estratègia bàsica per aconseguir reptes que el centre educatiu no pot aconseguir sols.
- ▼ Augmenta la motivació i compromís de l'alumnat quan estableixen contacte

amb models positius de persones adultes de la comunitat, amb projectes socials útils i interessants.

- ▼ Es millora la imatge institucional i la visibilitat del centre educatiu al barri.
- ▼ Es millora l'impacte social del centre educatiu al barri, ja que difon en la comunitat la cultura educativa, valors i principis del centre, del professorat i de l'alumnat mateix.

Etapa 3. Planificació

Una vegada esbossat el projecte a partir de l'acord amb les entitats socials amb les quals col·laborarem, hem de planificar quines mesures pensem dur a terme. És en esta etapa on es definixen els aspectes pedagògics, la gestió i l'organització i les etapes del treball amb el grup. Per a això recordem que **no hem d'oblidar la singularitat de les persones amb les quals treballem**, ja que la mateixa experiència no generarà els mateixos aprenentatges en totes les persones implicades.

Ho enfocaves segons el públic al qual t'adreçares”.

(Alumne Batxillerat)

L'ideal és planificar el projecte amb el grup, l'alumnat hauria de participar plenament en la decisió del tipus de projecte que volen realitzar i en la seua planificació. És important **potenciar el protagonisme de l'alumnat** per generar una transformació personal real i això facilita generar una transformació social. Quan els xics i xiques són massa joves o el grup és inexpert, es fa necessària una intensa fase de planificació prèvia per part de la persona educadora.

A grans trets, es tractaria de redactar un document breu que servisca de guia per co-

El potencial d'esta metodologia perquè els alumnes es convertisquen en protagonistes de l'aprenentatge [...] suposa un extra de motivació per a ells”.

(Professora Batxillerat)

Les primeres setmanes vam tindre cinc sessions en classe i ens dividim per grups. Decidim a quin curs havíem d'anar cada grup i quin tema específic tractaríem”.

(Alumna Batxillerat)

mençar el projecte, en el qual s'inclouen:

- ▼ Objectius educatius: d'aprenentatge i de servicis, individuals i grupals, etc.
- ▼ Activitats: d'aprenentatge, de servici, de reflexió, de comunicació, etc.
- ▼ Avaluació: previsió de les ferramentes i mètodes d'avaluació que ens permetran saber si aconseguim els objectius.
- ▼ Paper i funcions del professorat: Situar la nostra tasca en relació amb la dinamització del projecte, al grup, a la relació amb les entitats socials, així com a la formació que necessitem per dur-la a terme.

Així mateix, la gestió del projecte hauria de detallar:

- ▼ Calendari i horari: en el qual es defineix la dedicació de treball amb el grup segons les etapes: temps de preparació, temps d'execució i temps d'avaluació.
- ▼ Requisits previs de tipus formal.
- ▼ Treball en xarxa.
- ▼ Materials.
- ▼ Difusió del projecte: cartes, tríptics, mitjans de comunicació
- ▼ Pressupost (si fóra necessari).

Al final d'esta etapa hauríem de tindre també un nom per al projecte amb la importància de definir-ho conjuntament amb el grup.

Etapa 4. Preparació

Esta etapa és molt important per al posterior desenvolupament de l'experiència ja que la motivació del grup ens ajudarà al fet que s'apropien d'una manera o d'una altra de l'experiència que viuran. Des de quines actituds, quins principis i quina mirada a la realitat ho facen determinarà com de significatiu serà este aprenentatge.

En esta etapa es diagnostica el problema i es defineix el projecte. Recordem el que s'ha dit anteriorment de fer-ho des d'un enfocament de drets, per aconseguir una intervenció veritablement transformadora, i que no siga un pegat a la realitat. La definició del projecte ens permetrà verificar si estem posant la vida, les persones i el

planeta al centre de la nostra intervenció.

“En esta classe veia molts problemes de relacions socials tot i ser xicotets [...] buscava que ells aprofundiren en este aspecte i també que ho feren arribar als altres cursos”.

(Professora Primària)

“Ens vam adonar que hi havia moltes necessitats per part de l'alumnat que es podien cobrir per la metodologia de l'ajuda mútua. Veiem unes necessitats tant en el terreny individual [...] com de l'entorn”.

(Orientadora Infantil i Primària)

A l'hora d'organitzar el treball, **cal parar esment als rols que assumixen xics i xiques en el repartiment de tasques. Tindre posades les “ulleres de gènere”** ens ajudarà a analitzar molts dels aspectes que potser ara ens passen més desapercebuts, com poden ser els lideratges en els grups, qui assumixen les portavocies, com es gestionen els equips, i un llarg etc.

“Encara que a nosaltres ens costa més la preparació de tot este projecte, per a ells (alumnat) és molt més fàcil aprendre d'esta manera”.

(Professora Primària)

Etapa 5. Execució

Igual que ens fixem en com rebrà l'alumnat l'experiència, també en el desenvolupament del servei a la comunitat haurem de, des de la mirada de cures, **analitzar com se senten les persones “amb les quals col·laborarem”.** El respecte a la seua dignitat, als seus propis processos, no jutjar, etc. són qüestions “a priori” que no podem pressuposar en l'alumnat amb el qual estem desenvolupant l'experiència de ApS. Així, la manera que tinguem de relacionar-nos amb les altres persones vulnerades o vulnerables, des del màxim respecte per elles i les seues situacions, des de l'horizontalitat i sense prejudicis, és un treball ardu previ a la convivència. És possible que en molts casos no siga difícil aconseguir esta empatia o esta horizontalitat, però també

és veritat que, amb altres persones o col·lectius, el repte pot ser majúscul.

Per conèixer l'impacte que es va aconseguir a l'hora de realitzar el servei podem formular les següents preguntes:

- ▼ Com s'ha contribuït a la transformació de la realitat?
- ▼ Quin va ser la participació de les persones involucrades que van rebre el servei?
- ▼ La relació amb les persones que van rebre el servei va ser horitzontal i enriquidora?
- ▼ Quins aprenentatges i valors es van recollir de la classe o de les persones amb les quals es va realitzar l'acció?
- ▼ Quins enfocaments hem de prendre molt en compte a l'hora d'executar el servei?
- ▼ Com podem desenvolupar una mirada de cures amb les persones del nostre grup i del grup d'intervenció?

Un valor dels més principals en el projecte és l'empatia ja que ells es posen en la nostra pell de joves i nosaltres ens posem en la seua pell”.

(Alumne ESO)

Amb les activitats de voluntariat que portem al centre els faltava donar este enfocament socioeducatiu amb el qual ells es veuen capaços de transformar la societat mitjançant accions pròpies”.

(Professora ESO)

A l'hora d'enregistrar, comunicar i difondre el projecte, així com de reflexionar sobre els aprenentatges realitzats no haurem d'oblidar enregistrar, comunicar i fins i tot **difondre les emocions i sentiments** que ens ha generat la/s experiència/es, ja que, sens dubte, són d'un gran valor i que de nou, posen a la persona com a fi, no com a mitjà per aconseguir unes altres coses.

N'és important la difusió en mitjans de comunicació i xarxes socials ja que és el

que més funciona a dia de hui entre l'alumnat, especialment entre joves. Per aconseguir comunicar un projecte amb mirada de cures el que es diu **no ha de generar estereotips dels grups vulnerats, ni promocionar accions assistencialistes**. La **difusió ha d'estar vinculada amb la sensibilització**, la conscienciació, la incidència política i **el qüestionament del sistema que genera injustícies**.

Al final d'esta etapa, hauríem de tindre en el nostre poder material gràfic o audiovisual suficient com per poder deixar constància d'un bon treball realitzat.

Etapa 6. Tancament

Esta etapa recull dos moments fonamentals: l'avaluació i la celebració.

L'AVALUACIÓ I ANÀLISI s'ha de realitzar tant de l'aprenentatge com del servei, sense oblidar que també hem d'avaluar aquells **sentiments i emocions que ens ha generat l'experiència**. Este moment és ideal perquè, sense jutjar-los amb l'acceptació d'estes emocions, puguem anar-hi més enllà i **aprofundir en els seus perquè**s.

A l'hora d'avaluar tant els aprenentatges aconseguits com les experiències viscudes hem de tindre present com ens han afectat personalment, **quins canvis s'han generat en nosaltres com a individus, però també com a grup**. Segurament ens donarà valuoses pistes per projectar perspectives de futur en altres experiències de ApS.

Et servix per adonar-te de moltes coses [...] i arribar allí et fa veure les coses de diferent manera a l'hora de relacionar-te amb una altra persona”.

(Alumna ESO)

Esta etapa ha de recolzar-se en els espais de reflexió d'unes altres etapes anteriors, i hem de construir un balanç real de l'experiència en les seues dues dimensions: la d'aprenentatge i la de servei. També és important **recordar tots els enfocaments** que s'han utilitzat de forma transversal en el projecte (enfocament **de drets, de gènere, d'interculturalitat**, etc.).

Al final d'esta etapa, fóra positiu comptar amb algun element de valoració elaborat per l'alumnat (vídeo, mural, dossier, recopilació d'entrevistes, reportatge publicat en alguna revista local...)

Així mateix, és important reflexionar i avaluar sobre els resultats del servei realitzat tot tenint en compte el compromís contret en el terreny personal, amb el grup, amb la comunitat i amb les persones que van rebre el servei.

Per mesurar l'impacte i avaluar objectivament la nostra acció de servici podríem:

- ▼ Posar a reflexionar als equips i comissions de treball sobre la seua pròpia participació i rendiment.
- ▼ Consultar els instruments d'enregistrament que hem emprat.
- ▼ Comptar tot el que siga possible i tinga sentit.
- ▼ Implicar a la comunitat en l'avaluació del nostre servici: les entitats amb les quals hem treballat, les mateixes persones destinatàries del projecte, etc.
- ▼ Traure conclusions globals i tots els aprenentatges transformadors.

Un altre aspecte sobre el qual reflexionar i avaluar seria el conjunt d'aprenentatges aconseguits. L'alumnat hauria de valorar:

- ▼ Quines coses noves sabem ara (aprenentatges de conceptes, continguts)?
- ▼ Quines coses noves sabem fer ara (aprenentatges de competències i habilitats)?
- ▼ Què hem millorat en el terreny personal (aprenentatges d'actituds i valors)?

Tots els que hem participat en este projecte hem crescut com a persones; hem aconseguir uns valors que els podem implantar en el futur”.

(Alumne ESO)

Finalment, el tancament del projecte culmina amb la **CELEBRACIÓ** compartida de les experiències, en la qual cal acollir no només els resultats generats sinó també el significatiu que ha estat per a cada un i cada una de nosaltres.

La celebració (en forma de festa, acte públic, inauguració, etc.) de l'experiència viscuda s'ha de fer de manera conjunta amb totes les persones participants, des de les cures i els afectes amb l'oportunitat de celebrar la reflexió col·lectiva, els canvis personals i les transformacions col·lectives.

Vam fer una taula rodona i la veritat que va ser una riquesa molt gran. Van parlar els xavals de la seua pròpia experiència, experts...la repercussió ha estat brutal...va eixir en premsa”.

(Professora ESO)

És un moment important per a:

- ▼ **Celebrar i posar al centre a les persones** reconeixent els esforços personals i els col·lectius, així com reforçar l'autoestima i ratificar el compromís social.
- ▼ **Comunicar i difondre** el treball realitzat entre la comunitat educativa i les persones i entitats que han participat en el servici.
- ▼ **Potenciar els vincles i les cures amb l'alumnat, el professorat, amb el grup de les persones que han rebut el servici i amb les entitats** amb les quals hem treballat en xarxa.

Etapa 7. Avaluació multifocal

Des d'InteRed proposem incorporar una **cultura de l'avaluació, sistematització i recerca** sobretot del procés de manera que es genere un **coneixement compartit i aprenentatges rellevants** per a la millora de les accions d'Educació Transformadora i per a la Ciutadania Global.

No es tracta de posar l'accent en els estàndards de rendiment homogeni sinó en elements com ara el procés, l'autonomia, la creativitat, la cooperació, el diàleg, etc.

És imprescindible una avaluació que genere aprenentatges i millor tot tenint en compte d'altres valoracions de la mateixa escola, de les famílies, de les entitats socials amb les quals hem treballat o de la comunitat a la qual s'ha proporcionat el servici.

Esta cultura permet socialitzar els aprenentatges pedagògics i garanteix una participació de qualitat dels diversos agents de la comunitat educativa als espais de discussió, de reflexió i de presa de decisions.

Una vegada tancat i avaluat el projecte amb l'alumnat, i el professorat és fonamental destinar un temps a reflexionar sobre l'experiència viscuda. Esta reflexió crítica s'ha de fer tot tenint en compte els enfocaments ja esmentats. Ja hem vist en les definicions de l'Aprenentatge-Servici la importància de la reflexió; és esta la que unix l'aprenentatge i el servici, i sense ella no es pot parlar de veritables experiències d'ApS ja que, entre d'altres coses, "és la reflexió al voltant de l'activitat la que possibilita l'acció amb un objectiu conscient, és a dir, la consecució de la finalitat que perseguim" (Camp, 2010).

Com a tancament d'esta reflexió sobre l'experiència és útil preguntar i pregun-

tar-nos: Com es pot aplicar allò que s'ha après en el procés d'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures en la vida diària?:

- ▼ En el terreny personal; - Al col·legi, la comunitat Educativa; - En la família
- ▼ En la comunitat, barri, etc.; - En el terreny local; - En el terreny global

“

“Tots tenim els mateixos drets i la mateixa dignitat [...] i ho fomentem en tots els cursos del nostre col·legi”.

(Alumne Batxillerat)

“

... ..en la família podem aplicar els valors que hem après durant este projecte”.

(Alumne Batxillerat)

Al final d'aquesta etapa, estarem preparats per elaborar una memòria senzilla i pràctica de l'experiència, per aconseguir que no s'oblidi fàcilment i permeta a altres grups i professorat inspirar-se per a nous projectes.

En resum, la metodologia Aprenentatge-Servici amb una mirada de Cures pot potenciar la transformació de la realitat local i global amb la participació de la comunitat educativa i tots els agents socials tot promovent la construcció d'un món més just, més equitatiu i més solidari.

Experiències d'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures

Nom del projecte ApS: “Quadres per a la trobada” *Col·legi El Armelar. Paterna (València).*

És un projecte desenvolupat per l'alumnat de 4t ESO des de l'aula de Plàstica. L'experiència sorgix a partir de la campanya d'InteRed “La Revolució de les Cures” i s'emmarca en el projecte “L'Art com Motor de Canvi” que es realitza des del Col·legi El Armelar des de fa més de 10 anys, sempre de la mà de les campanyes d'InteRed.

El servei s'ha realitzat en la Residència Ballesol de Valterna amb la finalitat de millorar la realitat de les persones residents de la tercera edat i on l'art ha estat el vehicle per a la transformació individual que gesta canvis i implicacions col·lectives. L'art va ser un dels instruments principals en l'aprenentatge bidireccional que va afavorir aprenentatges significatius mitjançant el servei a la comunitat i va generar un compromís per la vida i les cures en pro de la ciutadania local i global.

A través del dibuix i la pintura l'alumnat es va acostar a la vida de barri i especialment a les necessitats de les persones majors, així com des del'aprenentatge d'este col·lectiu i des de la cura mútua.

S'ha utilitzat una metodologia cooperativa activa en tot el procés, des de la gestió del projecte fins al resultat produït en l'entorn. El desenvolupament d'estratègies col·laboratives, cooperatives i d'inclusió afavorixen la corresponsabilitat i el compromís de l'alumnat en la construcció d'un món més just i solidari des d'una implicació activa.

Vídeo: https://youtu.be/_FwxRE_aVAs

Nom del projecte ApS: "Nodaigual_alc" *Col·legi Santa Teresa. Alacant.*

És un projecte d'ApS desenvolupat per l'alumnat de 1r de Batxillerat des de l'assignatura de Filosofia consistent a coeducar per potenciar les cures, l'equitat de gènere, la corresponsabilitat i la prevenció de la violència de gènere en l'àmbit escolar i en relació amb el seu entorn social.

En l'anàlisi de la realitat que es va realitzar, tenim compte els enfocaments de Drets Humans, de l'ètica de cures i l'equitat de gènere, es va detectar que era necessari educar a l'alumnat en l'equitat de gènere per eliminar comportaments masclistes.

A través de tres focus d'actuació, formació i conscienciació sobre equitat de gènere dins del centre, amb un equip fóra del centre i incidència a les xarxes socials es va promoure entre l'alumnat el compromís, l'acció social i la participació ciutadana necessària per adoptar posicions crítiques i propositives davant la vida que defensen l'equitat de gènere.

Un altre aspecte rellevant va ser el treball en xarxa: es va potenciar la col·laboració de part de l'alumnat, el professorat de Filosofia i Educació Física, l'equip de pastoral en les diverses campanyes realitzades durant el curs i la parròquia del Carmen (situada en un barri amb situacions d'exclusió social).

La difusió del projecte per part de l'alumnat en xarxes socials i en el Facebook i web del col·legi va aconseguir gran repercussió en el terreny social i en diverses institucions i entitats relacionades amb els temes d'equitat de gènere i prevenció de violència de gènere.

Este projecte ha suposat el desenvolupament d'aprenentatges significatius

per valorar les relacions sanes i equitatives, la corresponsabilitat, l'equitat i la prevenció de la violència de gènere, l'obtenció d'instruments per ser agents de canvi i ha aconseguit la connexió de l'assignatura de filosofia amb la realitat del seu context local i global.

Així mateix, ha contribuït a crear llaços entre les diverses etapes educatives del centre i a donar protagonisme a l'alumnat de batxillerat, fomentar la seua responsabilitat, autonomia i lideratge en la construcció de propostes per promoure l'equitat de gènere i previndre la violència de gènere.

Vídeo: <https://youtu.be/OXviWqGepzM>

Nom del projecte ApS: "Es busquen valents contra l'assetjament escolar" **Col·legi La nostra Senyora de Los Angeles. Alacant**

És un projecte desenvolupat per l'alumnat de 1er de Primària adreçat a la prevenció i la lluita contra el "bullying" a través de la metodologia ApS amb mirada de cures i l'educació emocional.

Esta experiència va promoure aprenentatges significatius i integrals ja que es va articular amb els continguts curriculars i va estimular el desenvolupament de diverses competències en l'alumnat.

A través de diverses dinàmiques participatives i reflexives i lúdiques, com ara explicar contes, dramatització i coreografia musical, es treballen les cures, la comprensió, interiorització i autoregulació de les emocions; així com, l'hostilitat, la prevenció de l'assetjament i les violències i com potenciar l'autoestima, l'acceptació, etc.

S'han desenvolupat estratègies col·laboratives, cooperatives i d'inclusió que han afavorit la corresponsabilitat i una actitud proactiva enfront de la persona assetjada que permeta resoldre els conflictes de manera constructiva amb una tasca a favor de la no violència i un foment de la cultura de pau on cada un és responsable de generar la convivència i relacions sanes.

L'objectiu ha estat reflexionar sobre l'assetjament escolar tenint en compte l'enfocament de drets humans, sobre el valor de la interculturalitat i la justícia social, i s'han creat instruments de sensibilització que afavoreixen la inclusió i el descobriment d'habilitats i destreses que visibilitzen i reconeixen les altres persones amb la presa de la diversitat com a font d'enriquiment.

Així mateix, es va fomentar el treball en xarxa dins del centre educatiu, on l'alumnat va participar en part del disseny del projecte i en l'elaboració i presentació en altres etapes educatives d'un conte dramatitzat per a la sensibilització i conscienciació sobre la importància de les cures.

Vídeo: <https://youtu.be/PK9hJ3YYoSY>

Nom del projecte ApS: “Cadena de favors” *Col·legi José Arnauda. Alcoi (Alacant).*

És un projecte d'ApS desenvolupat per l'alumnat de 2n i 5é de Primària que consistix a oferir i rebre servicis i aprenentatges i permet ser conscients de la interdependència dels nostres actes i, per tant, que som corresponsables amb un mateix/a, ja siga en el terreny personal o grupal.

El professorat va participar en la identificació, disseny i anàlisi i l'alumnat en la seua execució amb una experiència que va promoure transformacions i va potenciar el treball en xarxa al centre.

Este projecte s'ha realitzat diversos anys al centre i, encara que és una aproximació a una experiència ApS, origina un impacte significatiu en la comunitat educativa pel compromís amb les cures i la transformació personal i social.

Des d'una metodologia d'aprenentatge bidireccional, l'ajuda mútua i un enfocament socioeducatiu transformador es promou un coneixement que genera vincles afectivoemocionals que permeten que l'aprenentatge siga significatiu i s'assolisca una actitud solidària cap a la justícia social i la dignitat humana.

Podem destacar així mateix el treball en xarxa que es va potenciar des del professorat, l'alumnat, l'EMIC (Equip de Mediació i Convivència), el Departament de Pastoral i el Departament d'Orientació adreçat a desenvolupar valors, actituds i destreses que aconseguisquen en l'alumnat una sensibilització davant les necessitats de les altres persones i un coneixement davant les possibilitats pròpies de cada un/a.

Vídeo: <https://youtu.be/Vn3xKpBOuc0>

Nom del projecte ApS: “Cuida’t, cuida’t” *Col·legi Públic San Pascual Bailón. Pinos Puente (Granada).*

En esta experiència, l'alumnat pren consciència de la necessitat de mantenir hàbits de vida saludables, investiguen problemes de salut, especialment el sedentarisme i l'obesitat i es comprometen en accions de servei per promoure nous models de vida sostenibles que posen al centre les cures de la vida i de les persones, fomenten a través del projecte ApS, les cures per una vida sana.

Per promoure aquestes cures es va condicionar un parc per a l'activitat física construït amb materials reciclats i un hort ecològic dins del recinte escolar; així mateix, es va traçar un circuit cultural-saludable adreçat a tota la població de Pinos Puente que ofereix informació relacionada amb la salut i la cultura en set llocs emblemàtics a través de codis QR, en els quals apareixen vídeos informatius sobre cultura i salut elaborats per l'alumnat mateix.

En este projecte també podem destacar el bon treball en xarxa pel qual es va involucrar l'alumnat, docents, persones expertes en temes de salut, associacions, famílies, empreses, Ajuntament i la Fundació Descobreix amb col·laboració en esta experiència durant 8 mesos. A més de l'itinerari, la comunitat ha recuperat diversos espais i els ha convertit en un hort ecològic i en un centre d'activitat física exterior.

Un projecte ApS té un impacte significatiu que genera transformació en les persones participants. Els agents socials que actuen en el seu entorn més proper el milloren amb accions basades en fonaments científics amb una rellevància de la responsabilitat de la cura de la Naturalesa i la mirada de cures.

Vídeo: https://www.youtube.com/watch?v=Z_kggo9CXq0

Nom del projecte ApS: “L’hort de les amistats” *Escola d'educació especial. Xaloc (Sabadell).*

Este projecte es concreta en una col·laboració entre l'escola d'educació especial Xaloc i l'escola La Immaculada dels Termes. L'alumnat de l'Etapa 16-20 que realitza el Curs Puente ha ensenyat nocions d'hort i jardineria als nens i nenes de 4t de Primària de l'Escola “La Immaculada” per a la cura i manteniment del seu hort urbà.

Un dels aspectes a destacar d'este projecte és l'èmfasi de l'aprenentatge entre iguals, la posada en valor de la participació, les cures en general i la responsabilitat col·lectiva de la cura de la Naturalesa.

Com a objectius principals es volen promoure l'aprenentatge significatiu i de nocions bàsiques per engegar un hort urbà (cuidar-ne, saber netejar els espais de males herbes i enjardinar-los), el treball cooperatiu per potenciar valors com l'empatia, la responsabilitat, la tolerància, la solidaritat, el respecte, la paciència, la confiança i l'amistat i el coneixement del món de la discapacitat.

Responsabilitzar-se a transmetre coneixements i hàbits de treball, valorar les capacitats i competències, acceptar les limitacions i potenciar habilitats socials, comunicatives i de cooperació són objectius transversals d'aquest projecte que van a afavorir d'una banda el respecte i les cures cap a la pròpia persona i per un altre donar a conèixer el món de la discapacitat.

Vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=mQjWgkSq5ks&t=5s>

Nom del projecte ApS: “Oci al Barri”

Col·legi Associació Educativa Ítaca. L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona).

Este projecte promou la relació intergeneracional dels habitants del barri de Collblanc-La Torrassa. Naix com una reivindicació social sobre la importància de les figures adultes i el seu paper fonamental com a memòria viva de la història de la societat.

Les i els professionals de l'associació programen accions i activitats que permeten la interacció entre joves, infants i persones ancianes per fomentar aprenentatges beneficiosos per a tots/as els agents que hi intervenen i permetre un treball conjunt sobre les necessitats de cada persona per dissoldre els prejudicis existents d'unes sobre unes altres.

Destaquen un bon treball en xarxa i la coordinació que són claus per fomentar el compromís, l'aprenentatge mutu a través de la cura i l'enriquiment de la diversitat d'edats i cultural.

És un projecte d'acció intergeneracional per valorar a les persones que són part fonamental de la història, que a més poden compartir les seues experiències i vivències amb la població més jove i alhora aprendre d'estes noves generacions que també són part fonamental de la transformació social.

Vídeo: <https://vimeo.com/144023416>

Nom del projecte ApS: “Plataforma unitària contra la violència de gènere” *Institut Joan Salvat Papasseit. Barcelona.*

És un projecte de la Plataforma unitària contra la violència de gènere que porta als centres educatius la perspectiva de gènere i la coeducació amb la finalitat de previndre la violència masclista.

Este projecte té un doble objectiu, d'una banda, incorporar transversalment la perspectiva de gènere en quatre matèries curriculars (matemàtiques, experimentals, socials i educació per a la ciutadania) i, per un altre, dur a terme exercicis i activitats per a la prevenció. A més de que promoguen el compromís per l'equitat de gènere, l'acció social i la participació ciutadana necessària per poder adoptar posicions crítiques i *propositives davant la vida que defensen la igualtat d'oportunitats.

Sobre la base de la reflexió crítica i l'aprenentatge integral obtingut, l'alumnat ha participat dissenyant un servei amb un impacte significatiu, en este cas un acte de sensibilització i conscienciació al barri en la lluita per l'eradicació de la violència de gènere.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=CpflSjNBHnc&feature=youtu.be>

Nom del projecte ApS: “Posa la teva xinxeta a Pam a Pam! Construeix el teu mapa de consum responsable” *IES Montjuïc. Barcelona.*

El “Pam en Pam” és el mapa col·laboratiu de l'economia social i solidària a Catalunya. Una ferramenta col·lectiva que contribuïx a la transformació social per superar la lògica capitalista a través una anàlisi crítica de la realitat vinculat a allò local i allò global.

Amb este projecte es potencia el consum responsable i economia solidària, tot creant un espai de referència en la visibilitat i l'articulació de l'economia solidària. Es genera una comunitat d'aprenentatge a través de l'activisme, la formació i la pràctica de consum responsable.

El component de servei consistix en l'organització per part de l'alumnat d'una campanya de sensibilització sobre consum responsable i economia solidària que pretén sensibilitzar a la comunitat educativa del centre. També es pretén detectar els punts de consum responsable en el districte, que podrien incorporar-se al mapa. Este projecte compta amb cinquanta joves d'edats compreses entre els 14 i 16 anys d'edat que han participat durant el curs en els tallers de consum responsable i en els quals han après el que són els 15 criteris que definixen l'economia solidària.

Podem destacar el compromís per la cura del medi ambient, que a través de la formació que reben augmenta coneixements, fomenta valors i canvis d'actituds que possibiliten que la ciutadania assumisca comportaments, accions i estils de

vida respectuosos amb la Terra i permeta que totes les persones es convertisquen en agents actius de la transformació social i mediambiental.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=d3MveYiHMEY&index=4&list=PLcslrUHedr1LCe-OWOYYXtrwWMa4FwUkM>

Nom del projecte ApS: “Tisores que tallen barreres” *PCPI Santurtzi. Bizkaia.*

Projecte desenvolupat per l'alumnat de Formació Professional Bàsica que presta servicis setmanals de perruqueria i estètica a 60 persones del Centre Ocupacional de Ranzari integrat per persones amb discapacitat psíquica.

A través d'esta iniciativa, es treballen competències tècniques, personals i socials, es promocionen valors com el respecte, la solidaritat, la cura o la tolerància i es vinculen continguts acadèmics amb accions socials. D'esta manera, es treballa per l'enfortiment d'una cultura de servicis i coneixement de la realitat fomentant reflexions i interessos pels problemes que afligixen a un col·lectiu al que se li vulnera els seus drets.

Al temps, l'alumnat es fa més conscient dels seus drets i obligacions socials, reforça el seu sentiment de pertinença a la comunitat, augmenta la seva autoestima i millora la seua pròpia integració i la del col·lectiu al que aporten el servicis.

Video: <https://www.youtube.com/watch?v=q7X8Nj3MibA>

7

Per a ampliar informació

SOBRE APRENENTATGE-SERVICI:

PUBLICACIONS:

Aramburuzabala, P., Cerrillo, R. y Tello, I.: Aprendizaje-Servicio: Una propuesta metodológica para la introducción de la sostenibilidad curricular en la Universidad. *Revista de Currículum y Formación de Profesorado*, vol. 19, núm. 1, enero/abril, 2015.

Palos, J.: Aprendizaje servicio. Aprender de forma competencial y con responsabilidad social. *Universitat de Barcelona. Temps d'Educació*, 2011, núm. 41, pp. 25-40.

Puig, J.M., Batlle, R., Bosch, C. y Palos, J.: Aprendizaje servicio. Educar para la ciudadanía. Editorial Octaedro, Barcelona, 2007 (1ª edición en catalán, 2006).

Puig, J.M., Martín, X y Batlle, R.: Cómo iniciar un proyecto de Aprendizaje-Servicio solidario. *Guías Zerbikas 1*. Fundación Zerbikas, Bilbao, 2007.

Puig, J.M., Gijón, M., Martín, X. y Rubio, L.: Aprendizaje-Servicio y Educación para la Ciudadanía. *Revista de Educación*, número extraordinario 2011, pp. 45-67.

Puig, J.M., Batlle, R., Campo, C.L., Gijón, M., Graell, X.M. y Palos, J.: ¿Cómo realizar un proyecto de aprendizaje servicio? Editorial GRAO, Barcelona, 2015.

Rubio, L. (coord.) *Aprendizaje-Servicio solidario. Guía de bolsillo*. Guías Zerbikas 0. Fundación Zerbikas, Bilbao, 2008.

Rubio, L.: El aprendizaje en el aprendizaje y Servicio. En Puig, J.M. (coord.) *Aprendizaje y Servicio (ApS). Educación y compromiso cívico. Crítica y fundamentos*, núm. 29. Editorial Graó, Barcelona, 2009.

PÀGINES WEB:

Zerbikas: www.zerbikas.es (País Basc)

Grup promotor d'aprenentatge servei de la Comunitat Valenciana: <https://apscomunitatvalenciana.net/>

Centre Promotor d'Aprenentatge Servei: www.aprenentatgeservei.org (Catalunya)

CLAYSS (Centro Latinoamericano de Aprendizaje-Servicio Solidario): www.clayss.org (Argentina)

National Youth Leadership Council: www.nylc.org (USA)

Learn and Serve America's: www.servicelearning.org (USA)

Red Española de Aprendizaje-Servicio: <https://aprendizajeservicio.net/>

Roser Batlle: Aprendizaje-Servicio: <https://roserbatlle.net/aprendizaje-servicio/>

SOBRE LA CAMPANYA "ACTUA AMB CURES":

PUBLICACIONS:

De Blas, A.: Pistas para un modelo de vida sostenible. Edita InteRed, Madrid, 2012.

De Blas, A.: La revolución de los Cuidados. Tácticas y estrategias. Edita InteRed, Madrid, 2014.

InteRed: Cómo ser un cole de cuidado. Propuestas para tu centro educativo. Edita InteRed, Madrid, 2012.

InteRed: La revolución de los cuidados. Para ti y para mí. Edita InteRed, Madrid, 2016.

Oliveros, E.: Guía didáctica "La Herencia". Claves para trabajar los cuidados como estrategia de transformación social. Edita InteRed, Madrid, 2016.

Oliveros, E. (coord. General): Centros educativos transformadores. Rasgos y propuestas para avanzar. Edita Movimiento por la Educación Transformadora y la Ciudadanía Global. Mayo, 2017.

Tanarro, R. (coord.): Jóvenes Actuando con Cuidado. Guía para la movilización de jóvenes. Edita InteRed. Mayo, 2017.

PÀGINES WEB³:

InteRed: <https://www.intered.org/>

Campaña Actua amb Cures. Transforma la realitat. InteRed: <https://www.intered.org/que-hacemos/campanas/actua-con-cuidados>

Pedagogia de les Cures: <http://www.intered.org/pedagogiadeloscuidados/es/>

Xarxa de Centres Educatius per al Desenvolupament i la Ciutadania Global (Xarxa Transforma): <http://redciudadaniaglobal.org/>

Moviment per l'Educació Transformadora i la Ciutadania Global: <http://www.educaciontransformadoraglobal.org/>

3. En estos enllaços estan disponibles publicacions i recursos educatius sobre les Cures, Educació Transformadora i Educació pel Desenvolupament i la Ciutadania Global.

Ens trobem en un moment en el qual probablement siga més necessària que mai una educació transformadora; un procés d'ensenyament-aprenentatge que contribuïska a la conformació de ciutadanes i ciutadans globals, que aporten a la societat mirades diferents (de solidaritat, de justícia social i ambiental, d'equitat...) i audàcia per implicar-se i actuar en la necessària transformació. Per això, una publicació com la present és més que benvinguda en qualsevol àmbit educatiu: ens dóna eines metodològiques de resultats àmpliament comprovats, com l'aprenentatge-servei; però, sobretot, ho fa des de bases sòlides i renovades en posar al centre a les persones, al planeta i al seu ressò i interdependència, enfront de l'individualisme, l'utilitarisme, el consumisme, l'èxit com a meta o la competitivitat exacerbada del model neoliberal hegemònic. Gràcies, InteRed, per este treball i aposta.

Carola Calabuig Tormo

Directora acadèmica del Màster en Cooperació al Desenvolupament
Universitat Politècnica de València.

En l'escenari actual on la desigualtat és l'efecte més destacat de la societat, repercutint en les persones, en les famílies, en la desocupació, en les dificultats econòmiques i en els continus processos d'exclusió, l'aprenentatge servei és una metodologia pedagògica que aporta respostes: d'una banda constituïx un instrument dinamitzador de gran valor en pro de l'equitat i la justícia, per una altra contribuïx a emergir en les persones capacitats i valors nobles que els permeten créixer en un ambient inclusiu, digne i democràtic.

Mirar l'aprenentatge servei des de l'ètica de la cura obliga a treballar del costat de la sostenibilitat focalitzant l'atenció en persones i col·lectius que patixen especialment les conseqüències del model econòmic dominant on "la lògica de l'enriquiment camina desbocada" (Puig 2015).

En este sentit, considerem que esta Guia és útil perquè cadascun de nosaltres prenga consciència d'esta realitat i veja com l'aprenentatge servei des de l'ètica de la "cura" és un bon aliat per a l'aprenentatge en este camí de la sostenibilitat integral que enyorem.

Esther Escoda Porqueres

Universitat de València

Javier Torregrosa Peiró

Membre de la Junta Directiva RedApS

InteRed treballa en la campanya **Actua amb Cures** des de l'any 2012 en centres educatius, sensibilitza l'alumnat juvenil, forma el professorat, capacita monitors i monitors de lleure, acompanya a associacions de dones...al capdavant promou i acompanya processos de construcció de ciutadania basats en el dret universal a la cura. Per a este treball considerem essencial la utilització de metodologies transformadores, com l'Aprenentatge-Servici amb mirada de Cures.

Volem construir, entre totes i tots, una agenda personal, política i social en què es dibuixa un projecte de societat que cuide la vida per damunt de tot.

Perquè per a InteRed una vida digna de ser viscuda cal que seguisca una vida social i ambientalment sostenible, igualitària, sostenidora, compromesa i corresponsable.

www.intered.org

InteRed
per una educació transformadora

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

CONSELLERIA DE TRANSPARÈNCIA, RESPONSABILITAT SOCIAL, PARTICIPACIÓ I COOPERACIÓ